

Dragan K. VUKČEVIĆ*

DRUGI PÛT

Metafora puta postoji u kulturama gotovo svih društava i civilizacija. Ne samo puta kao staze koja povezuje mjesta u prostoru, već kao prolaza koji nas vodi do nečega višeg i nevidljivog. Onoga što se ne može čulima dodirnuti, a što ponekad izmiče i razumu. To je ona oblast iz koje se rađa mit. Zato govor o putevima i putovanjima jeste priča o različitim načinima življenja, mišljenja, vjerovanja i stvaranja. O različitim načinima postojanja. U ličnim pričama i u kolektivnim sudbinama, u političkim strategijama i naučnim istraživanjima, u svakodnevicu i u onome što je nadilazi.

Put se otvara pitanjem. U stvari, putevi su odgovori na pitanje koje smo sebi postavili ili nas nešto propituje. Rađaju se kao svojevrsno traganje. Zato puteve i otkrivaju oni koji umiju da pitaju.

Jedna od oblasti kolektivnog djelovanja društva i njegove države, koja od najstarijih vremena privlači ljude i interesuje istraživače, jeste politika. Najzrelija društva i najtemeljitiji istraživači shvatali su je kao traganje za opštim dobrom i upravljanje k njemu. To *dobro* za pojedince i grupe bilo je različito tumačeno. I u tome je izvor mnogih istorijskih sukoba i teorijskih nedoumica.

U okviru politike, kao složenog tkanja ideja i interesa, važan pramen činila je njena spoljna politika i diplomatija. Ona oblast koja je svojevrsna vizija puta jedne države na političkoj mapi svoga doba. Njena suština je traganje za prolazom koji će donijeti politički, ekonomski i kulturni opstanak i razvoj jedne zajednice. U svim vremenima to se odvijalo u složenoj i surovij igri sila na međunarodnoj sceni. Groblja društava i država,

---

* Akademik Dragan K. Vukčević, predsjednik CANU

civilizacija i naroda svjedoče da mnogi nijesu uspjeli da nađu taj put i prolaz. Takvih traganja bilo je i u dugovjekovnoj istoriji Crne Gore. Oni koji su upravljali prostorom današnje Crne Gore i kroz vrijeme nosili ideju njene državnosti, stiješnjeni između velikih i moćnih svjetova Istoka i Zapada, tragali su za putevima na kojima bi očuvali kontinuitet i oblikovali identitet crnogorskog društva i države.

Prostor na kojem su postojali i vrijeme u kojem su živjeli bili su ispunjeni surovom borbom sa prirodom, drugima i sobom. Mir je uvijek bio kratak i varljiv. Od onih koji su upravljali traženo je duboko razumijevanje sila u međunarodnim odnosima i zahtijevano veliko umijeće diplomatije. Znanje i vještina posredovanja između sebe i drugih bili su neophodan uslov da se ne izgube u pijesku vremena.

Sa tog razmeđa vladari različitih dinastija u istoriji Crne Gore, od Vojslavljevića do Petrovića, propitivali su vrijeme o putevima na kojima će nastaviti svoje trajanje i sačuvati svoje ime. Od Duklje, preko Zete do Crne Gore, proteže se veliki vremenski luk ispod čijeg svoda su prošla mnoga pokoljenja, istakli se značajni pojedinci i ostali brojni tragovi. Neizvjesnost tog traganja je činila našu istoriju dramatičnom.

U kolektivnom pamćenju najduže su trajali i najviše se pamtili događaji i ličnosti vezani za velike bojeve, bitke i ratove. U sjenci takvog pamćenja nepravедno su ostali oni koji su duhovnosti davali oblike neprolazne vrijednosti. Od *Ljetopisa Popa Dukljanina*, preko *Oktoiha* i epskih pjesama, pa do *Gorskog vijenca*, *Luče mikrokozma* i *Primjera čojstva i junaštva*, ispisivala se kao podtekst istorija crnogorske kulture. Danas ta djela gledamo kao svojevrsne svijeće koje pomažu da pratimo naš dugi put kroz noć istorije.

Ravnoteža između vidljivog i nevidljivog samo je jedan od oblika ravnoteže za kojom su gotovo svi vladari različitih crnogorskih dinastija tragali kroz vrijeme. Jedan od oblika te ravnoteže u spoljnoj politici bilo je traganje za putevima na kojima će opstati crnogorsko društvo i oblikovati se njegova državna ideja u spoljnoj politici.

Pojednostavljeno rečeno i viđeno iz našeg vremena — mogu se sagledati dva velika puta kojima su u različitim periodima prolazili pojedinci i pokoljenja crnogorskog društva.

Jedan od njih metaforično možemo nazvati *sjeveroistočnim*. On je vodio od podlovcenske Crne Gore preko Srbije do Rusije. Etnos i vjera bili su polazište na kome su vladari tadašnje Crne Gore tragali za onima koje

su doživljavali bližim od drugih. Taj put je u toku svoje vladavine gradila plejada velikih vladara dinastije Petrović. Od osvita 18. vijeka do zore 20. stoljeća oni su svoju spoljnu politiku zasnivali, prije svega, uz podršku i zaštitu Rusije. Relativno kratak period vladavine knjaza Danila pokušaj je otklona od takve orijentacije.

Zvanična ideologija u tom dvovjekovlju bila je nošena slovenofilskim osjećanjem, pravoslavnom vjerom i težnjom za oslobođenjem.

U sjenci tog puta, prilično zaboravljen, stoji put poznat u crnogorskoj istoriji iz nekih dubljih vremenskih slojeva. Taj put spoljne politike metaforično možemo nazvati *jugozapadnim*. On nas je vodio preko Mediterana do ondašnjih velikih evropskih središta politike i kulture, od kojih će ona u Rimu i Veneciji tada biti među najznačajnijim. Tadašnji vladari, nošeni interesima, tragali su za ondašnjim saveznicima koji će ih razumjeti i koji im mogu pomoći. Dinastija Crnojevića najbolji je predstavnik ovakve spoljnopolitičke orijentacije. U svom vremenu ovaj put je, poput onog prethodnog iz kasnijeg doba, bio uslov očuvanja kontinuiteta i identiteta.

Isticanje ova dva puta uvijek je sa više napomena i ograda. S jedne strane, oni se nikada ne javljaju u čistom vidu i kao isključive orijentacije. Sa druge strane, njihovo razumijevanje je nemoguće bez shvatanja društvenog konteksta u kome se oni javljaju. Tačnije rečeno, ti putevi, koje uslovno možemo nazvati *kopnenim i pomorskim*, bili su izraz spoljne politike ondašnjih vremena. Nedostatak studija iz ove oblasti uveliko sprečava objašnjenje i razumijevanje ovakvih spoljnopolitičkih orijentacija. Zato je dug današnjih istraživača da skrenu pažnju na složenost i slojevitost ovog problema i potrebu njegovog izučavanja.

I namjera ovih redaka jeste samo da iz kolektivnog pamćenja dozovemo sjećanje i o značaju ovog drugog puta. Ne kao potcjenjivanje i obezvređivanje drugačije orijentacije sa kojom smo zakoračili u novovjekovnu istoriju, već kao ukazivanje na slojevitost društvenog u različitim vremenima. I kao izraz saznanja da konačnih rješenja nema. Zato ovakav pristup ukazuje i na relativnost odluka koje se u jednom vremenu donose.

Čini nam se važnim da obnavljanjem priče o takozvanom drugom putu vraćamo u kolektivno pamćenje Crne Gore njen mediteranski sloj. On nam govori da smo nekada — ne samo težili ondašnjoj razvijenoj Evropi, već da smo to i bili. Počeci štamparstva u Crnoj Gori najbolje su svjedočanstvo o tome.

Ono najvažnije sadržano je u činjenici da je za današnju Crnu Goru i njenu spoljnu politiku veoma važno ne suprotstavljati ova dva puta kao izbor ili-ili, već ukazati da je izvor potrebe za spoljnopolitičkom orijentacijom i današnje Crne Gore traganje za ravnotežom između moćnih sila u međunarodnim odnosima. To ukazuje na činjenicu da je svaki put odgovor *u svom vremenu* i da je spoljna politika, uostalom i život, *traganje bez kraja*. To je i čini otvorenom, neizvjesnom i dramatičnom. Iz toga proizilazi i naša odgovornost kao njenih kreatora i tumača.